

Ayasofya Sıbyan Mektebi

da pencereleri olan bir kubbe ile örtüldür. Merdivene komşu olan duvarda ise bir ocak bulunmaktadır.

1923-1928 yılları arasında düzenlendiği anlaşılan "Mekâtib-i Vakfiyye Cedveli" başlıklı bir sıbyan mektepleri listesinden anlaşıldığına göre, o tarihlerde burası Muhâsebe-i Umûmiyye tarafından imama kiraya verilmiş olduğundan mesken olarak kullanılıyordu. Ayasofya Sıbyan Mektebi caminin müzeye çevrilmesinden sonra bir süre büro olarak kullanılmış, sonraları da lojman haline getirilerek Ayasofya Müzesi müdürüne tahsis edilmiştir. Şimdi alt katı kütüphanedir.

Ayasofya Sıbyan Mektebi, İstanbul'daki bu çeşit eserler arasında klasik devirden sonra yapılanların en güzellerinden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 3; Muhtar Yahya Dağlı, *İstanbul Mahalle Bekçilerinin Destan ve Mâni Katarları*, İstanbul 1948, s. 34; Özgönül Aksoy, *Osmanlı Devri İstanbul Sıbyân Mektepleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul 1968, s. 68; Kemal Altan, "Ayasofya Etrafında Türk San'at Ekleri", *Arkitekt*, sy. 9, İstanbul 1935, s. 266-267; A. Turgut Kut, "İstanbul Sıbyan Mektepleriyle İlgili Bir Vesika", *JTS*, II (1978), s. 65, nr. 262.

SEMÂVİ EYİCE

AYASOFYA ŞADIRVANI. Sultan I. Mahmud tarafından bu camide girilen bazı tamir ve ek binalar inşaatı sırasında 1153 (1740-41) yılında yaptırılmıştır. Caminin güneydeki yan kapısı Türk devrinde de ana giriş durumunda olduğundan batı tarafındaki diğer girişi uzun süredir kullanılmamaktaydı. İşte burada hem bir sıbyan mektebi yaptırılmış,

hem de bu bina ile kapı arasındaki sahada büyük ve muhteşem bir şadırvan inşa edilmiştir.

Ayasofya Şadırvanı, başlıkları mukarnaslı sekiz mermer sütuna dayanan geniş açıklıklı sekiz sivri kemerli bir revaka sahiptir. Bütünüyle mermerden olan revak kemerlerinin üst dış yüzünde, altın yaldızla kabartma olarak Baltacıza'de Mustafa Paşa'nın celf-sülüs hattıyla yazdığı bir kuşak yazısı vardır. Burada İmam Bûsîrî'nin Hz. Peygamber hakkında Arapça olarak kaleme aldığı "Kasîde-i Bürde"den on altı beyit yer alır. Aynı kısmın iç yüzünde ise bir kuşak halinde ta'lik hattıyla yazılmış bir tarih manzumesi bulunmaktadır. Bununla aşağıda zikredilecek diğer on altı beyitlik tarih manzumesi de Emin adlı bir şaire ait olup hattatı ise devrin ta'lik üstatlarından Ahmed Ârif Efendi'dir. Şadırvanın ortasında on altı bölümlü mermer su havuzu yer alır. Barok üslûpta çiçek kabartmaları ile süslü her bir bölümün tunç muslukları vardır. Havuzun üst kısmına yerleştirilen tunç şebekelerle suya yaklaşılmaya önlenmiştir. Şadırvanın inşasına ait diğer tarih manzumesi bu şebekenin üstünde panolar halinde bir kuşak olarak doladır. Bunların üstünde kubbe biçiminde bir tel kafes yapılarak suyun üstü kapatılmıştır. Havuzun ortasında ise mermerden bir şadırvan göbeği bulunmaktadır. Şadırvan revakının üstü geniş bir ahşap saçakla örtülmüş olup kurşun kaplıdır. Saçağın ortasında küçük bir kubbe yükselir. Ahşap saçağın tavanı altın yaldızlı ve çiçeklerle bezemiş renkli nakışlar ve çitalarla süslüdür. Kubbenin içi ise mavi zemin üzerine altın yaldızlı çitalarla panolarla ayrılmıştır. Tunç kafesin tepesinde lâle biçiminde istiflenmiş *وجلنا من العالم كل شيء حى* ("Biz her şeyi sudan yarattık", el-Enbiyâ 21/30) âyeti yazılı bir alem yer almaktadır. Bu alemin daha küçük benzerleri, mermer havuzun her bir bölümünü ayıran sütunçelerin üst kısmında da tekrarlanmıştır.

Yapıldığı yıllarda Türk sanatı Batı'dan alınan barok üslûbun tesirlerini göstermeye başlamasına rağmen şadırvan, genel mimarisi ile sütünlü revakı, kemerleri ve yapının bütününe hâkim olan çizgileri itibarıyla klasik Türk üslûbu geleneklerine bağlıdır. Süslemenin bazı motifleri de Türk sanat üslûbuna ait olmakla beraber aralarında barok üslûptan gelen ilhamla yapılmış motifler de vardır.

Ayasofya Şadırvanı

Büyük bir itina ile inşa edilerek süslenen bu şadırvanın göz kamaştırıcı güzelliği, XVIII. yüzyılın ikinci yarısına, belki de sonlarına ait bir bekçi destanında övülmüştür. On beş dörtlük halindeki bu destanda, "Hayrâtını nûr eyledi / Âlemi mesrûr eyledi / Ayasofya Camii'ni / Yeniden ma'mûr eyledi" denilerek Sultan I. Mahmud anıldıktan sonra şadırvanın güzelliği, "Bin konak yerden sayılır / Her gören ona kapılır / Böyle bir ra'nâ şadırvan / Ne yapılmış ne yapılır" mısraları ile övülmektedir.

Ayasofya Şadırvanı, başlı başına bir sanat âbidesi olarak Osmanlı devri Türk sanatında en büyük ve en ihtişamlı tek şadırvan örneğidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 121; Muhtar Yahya Dağlı, *İstanbul Mahalle Bekçilerinin Destan ve Mâni Katarları*, İstanbul 1948, s. 38-39; Enver Tokay, *İstanbul Şadırvanları*, İstanbul 1957, s. 19; Erdem Yücel, *Ayasofya Müzesi*, İstanbul 1986, s. 30-31; Sezer Tansuğ, "18. Yüzyılda İstanbul Çeşmeleri ve Ayasofya Şadırvanı", *VD*, VI (1965), s. 93-110; R. Ekrem Koçu, "Ayasofya Şadırvanı", *İst.A*, III, 1484-1486.

SEMÂVİ EYİCE

AYASOFYA CAMİİ

Benefşe Kalesi'nde
Kanûni tarafından Fethiye adıyla
kiliseden çevrilen cami.

Mora'nın güney ucundaki üç yarımada'dan en doğudakinin doğu kıyısında olan Monembasia şehri ve kalesi 1248'de Bizans'tan Latinler'in eline geçmiş, 1460'tan 1464'e kadar papanın, 1464 ile 1540 yılları arasında da Venedik'in idaresinde kalmıştır. Kanûni Sultan Süleyman zamanında fethedilen kale 1687'de Morosini idaresindeki Venedikliler tarafından yeniden ele geçirilmişse de 1715'te tekrar Türk idaresine geçmiş,